

Meie Eesti.

REGISTRIPÕHISE LOENDUSE OHT. Miljonite eurode eest hangitavad andmed võivad osutada sisulise analüüsi jaoks kõlbmatuks.

Milline rahvaloendus oleks Ee

LEA DANILSON-JÄRG
toimetaja

isut vähem kui kolme aasta pärast toimub Eestis järgmine rahvaloendus. Kuigi teema tundub kaugel, pole see sugugi nii - mastaapne ettevõtmise vajab pikka eeltööd. Otsuste langetamiseks on praegu üsna viimane aeg.

Loendusega seotud valikute kajastamist alustas Meie Eesti juba lõppenud aastal. Seekord palusin teemat avada Tartu Ülikooli professor Tiit Tammarul ja Tallinna Ülikooli professor Allan Puuril.

Sissejuhatuseks küsin teilt mõlemalt: kui palju olete oma teadustöös Eesti rahvaloendustega kokku puutunud?

Tiit Tammaru: Rahvastiku- ja linnageograafias on loendused üks kõige olulisemaid uurimismaterjale, sest andmestik hõlmab kogu rahvastikku ning võimaldab detailset ruumianaalüüsi erinevate elanikerühmade kohta, olgu sissetuleku, rahvuse või mõne muu tunnuse järgi. Näiteks saame küsida, kas eri rahvustest inimesed elavad rohkem koos või eraldi ning kuidas see aja jooksul muutub. Need küsimused on väga olulised näiteks lõimumisprotsesside mõistmiseks.

Praegu koostatav uus Eesti lõimumiskava pöörab keelelõppe kõrval suurt tähelepanu just sellistele struktuursetele teemadele nagu eri rahvustest rühmade kokkupuude elukohtades, töö, koolis ja vabal ajal. Riik rahastab ka käimasolevat suuremahulist rakendusuuringut RITTA-Ränne, mille raames uurivad neid küsimusi teadlased Eesti kolmest ülikoolist ja teistest uurimiskeskustest koos koos viie ministriühmuga.

Näiliselt lihtsusele vaatamata pakub rahvaloenduste andmestik avaraid võimalusi uuenduste teadustulemuste saamiseks just seetõttu, et andmed hõlmavad kogu rahvastikku ning on samas võrreldavad eelmiste loendustega. Seda kindavad muide ka riigi teaduspreemiade konkursid: nii inimgeograafia kui ka rahvastikuteaduse vallas on tunnustuse pälvinud tööd põhinenud just loenduste ainesel.

Allan Puur: Aastate jooksul oleme Tallinna Ülikooli demograafia keskuses rahvaloenduste andmestikke kasu-

tanud väga palju. Varasemast tuleb esimesena meelde põhjalik rahvastiku vananemist käsitletud võrdlevuurimus, mis lisaks Eestile hõlmas veel tosinat riiki. Selle aluseks olid loenduste üksikandmed kesk- ja vanemaegaliste kohta. Viimase aja töödest võiks nimetada üle-eelmisel aastal valminud rahvastiku keelemuutuste analüüsi, mis käsitles ajavahemiku nõukogude aja lõpust praeguse kümnendini.

Loendusandmed olid põhjaluseks ka mulle ilmunud analüüsis 20. sajandi keskpaiga beebibuuga seotud mehhanismide kohta 15 riigis, sh Eestis. Aga loetelu lähelks väga pikaks, kui hakata kõiki loendustega seotud töid üles lugema.

Rahvaloendusega seonduv võib osale lugejatest tunduda tehnilise küsimusena. Kas avalik arutelu loenduse üle on vajalik või peaks see jääma ametnike otsustada?

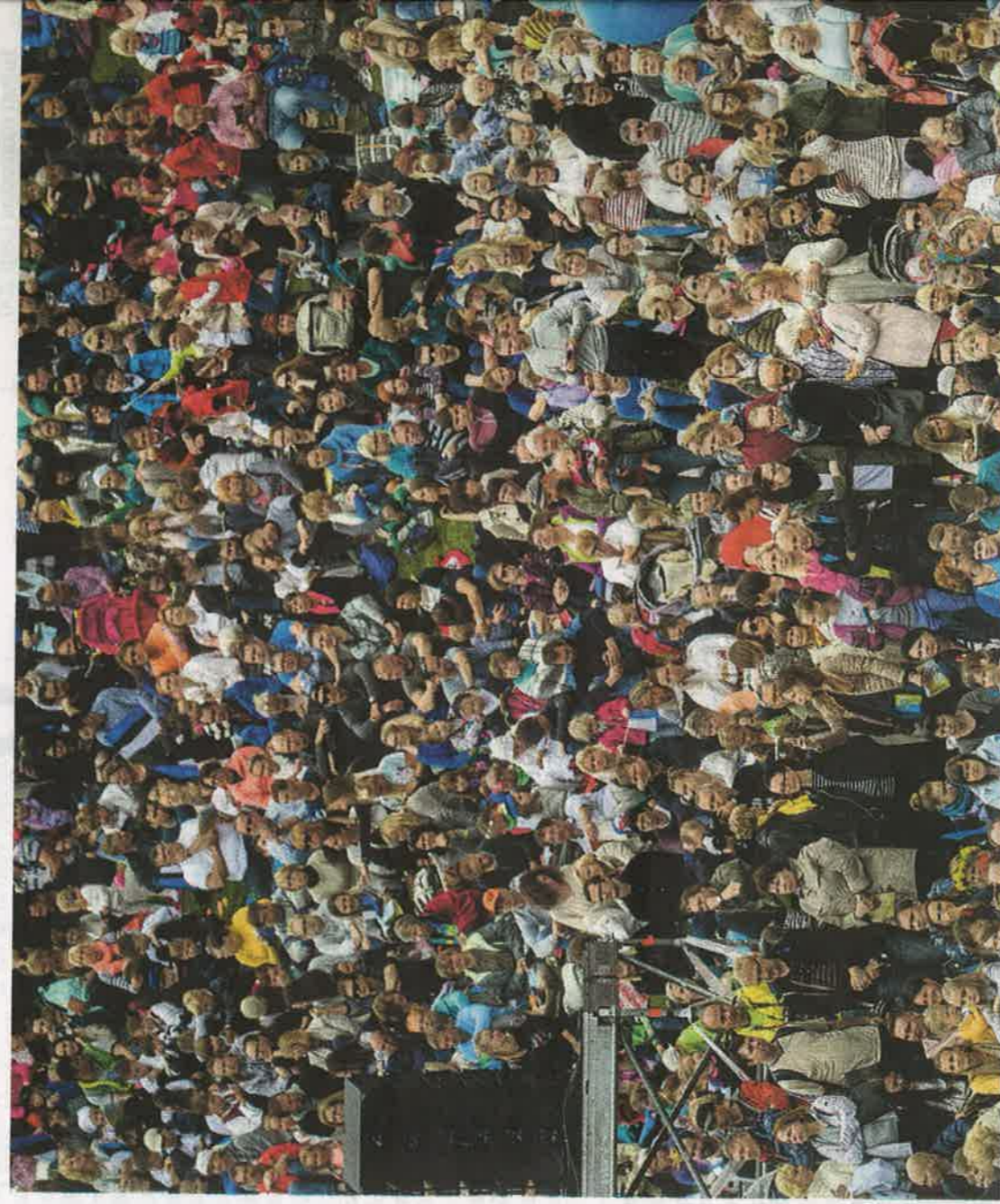
Tammaru: Rahvaloendust puudutavate otsuste tegemine on üldiselt usaldatud ametnikele. Kõige tähtsamad otsused langetab valitsusele loenduskomisjon, kus on esindatud ministrite, riigikogu ja riigiametite ning omavalitsuste liidud.

Teisalt kujutab loendus endast aga kõrgühiskonda puudutavat üldrahvalikku ettevõtmist, mistõttu ka laiem arutelu on kindlasti asjakohane. Rahvaloenduse käigus kogutakse palju olulist teavet ning on väga oluline, et inimesed oleksid loenduse suhtes positiivselt meelestatud ja saaksid aru, kuidas selline ettevõtmise aitab lõpuks meie kõigi elu paremaks muuta.

Puur: Eesti jaoks suurendab arutelu vajadust ka see, et eelseisva loenduse korraldamiseks on mitu varianti. Üks neist on inimeste küsitlemine täielik loobumine ja piirdumine riigi registrites sisalduva infoga. Teine variant seisneb kombineeritud lähenemises, mille puhul pärineks enamik teabest samuti andmekogudest, kuid teatav osa kogutaks siiski ka inimestelt, valdavalt interneti vahendusel.

Meie Eesti rahvastikukülgedel on alternatiivsetest loendusvõimalustest juba juttu olnud. Kas kõik poolt- ja vastuargumendid on kõlanud või on midagi veel ütlema?

Puur: Üks väga oluline moment on küll - ehkki täielikult registritel põhineva loenduse pooldajad esitavad seda Põhijamaade praktika kasutuselevõtmisena, ei oleks Eestis kasvatatav registripõhine loen-

dus tegelikult ühes väga olulises aspektis Põhjala eeskujudega võrreldav. Nimelt pole inimeste elukohtade teave ja sellel põhinev informatsioon leiakondade ning perede arvu ja koostise kohta Eesti registrites usaldusväärne.

Elukohaandmete ebatäpsus puudutab viiendikku Eestis elanikest, noortest aga veelgi suuremat osa. Et ühe inimese elukoha probleem võib mõjutada korraga kahe leibkonna ja perekonna teavet, on moonutatud selles osas veel ulatuslikumad. Võrdluseks: Soomes jääb elukohaandmete ebatäpsus mõne protsendi piiresse. Nende probleemide tõttu pole Eesti oludes Põhijamaade sarnast registripõhist loendust teha võimalik.

Selle asenduseks on välja pakutud lähenemine, mille puhul jutuks olnud loenduskuisimuste (elukoht, leibkonnaliikmed, perekonnaliikmed) vastulise mudeli abil erinevatest registritest leitud «märkide» alusel. Statistilise vaatluse asendamist mudelarvutuse tulemusega loenduse kesksete tunnuste osas ja kogu rahvastiku ulatuses ei ole rakendanud ükski riik. Ka metoodika seisukohalt on küsitav, kas mudeldamise

abil loodud andmestikku saab üldse loenduseks nimetada.

Miks te arvate ei piisa registrites leiduvate «märkide» põhjal koostatud matemaatilise mudelist elukaaslaste ja koos elavate pereliikmete määramiseks?

Tammaru: Probleem on põhimõttelist laadi. Loendused, olgu siis andmekogudest või inimestelt saadud teabel põhinevad, kujutavad endast statistilisi vaatlusi. Sellise vaatluse tulemuseks on iga inimese puhul loendushetkel tema olukorra või seisundi jäädvustus. Kui mingi loendusnumerus väärsti prognoositakse mudeli abil, siis ei ole tulemuseks mitte tegelik olukorra jäädvustus, vaid oletus selle kohta, milline see olukord tõenäoliselt võiks olla.

Mudelil põhinev oletus saab vaatluse tulemust asendada ainult juhul, kui selline prognoos on kõigis aspektides täpne. Kui igakülgne täpsus pole tagatud, siis võib vabalt juhtuda, et prognoosi abil loodud andmed ei peegelda tegelikult õigesti ja nendel põhinevad teadmised võivad osutada ekslikeks.

Puur: Statistikaamet tutvustas hiljuti elukaaslaste ja pereliikmete mudelite abil määramise tulemusi. Selgus, et mudelite kalibreerimise abil

TIIT TAMMARU (46)

- Tartu Ülikooli linna- ja rahvastikugeograafia professor, akadeemik
- Peamised uurimisteemad: ränne ja segregatsioon
- Avaldanud üle 50 kõrgetasemelise teadustöö, juhendanud kuus doktoritööd
- Siseministeeriumi rändepoliitika töörühma liige
- Käimasoleva rände ja lõimumise uurimisprojekti RITTA-Ränne projektijuht
- 2016/2017 Eesti inimarengu aruande peatoimetaja
- Rände töörühma juht «Eesti rahvastikupoliitika põhialused 2035» koostamisel
- Riigi teaduspreemia 2011. aastal

ALLAN PUUR (55)

- Tallinna Ülikooli rahvastikuteaduse professor
- Peamised uurimisteemad: sündimus ja pereprotsessid, rahvastikuteaduse taristu arendamine
- Avaldanud üle 50 kõrgetasemelise teadustöö, juhendanud neli doktoritööd
- Statistikanõukogu liige
- Osalenud töörühma juhina dokumendi «Eesti rahvastikupoliitika põhialused 2035» koostamisel
- Eesti inimarengu aruande 2016/2017 rände peatüki toimetaja
- Populatsioon Europe'i võrgustiku ekspert
- Riigi teaduspreemia 2000. aastal (Kalev Katuse töörühma liikmena)